

СЛОБОЖАНЩИНА (Слобідська Україна)

Слобожанщина (Слободська Україна) — одна з історичних частин України. Вона лежить у північно-східному куті України. Територія історичної Слобожанщини сьогодні

перекривається приблизно з територією Харківської та Сумської областей, а також частин Луганської та Донецької областей. Значна частина Слобожанщини була передана советською владою Росії в 1920-их роках, а саме — південні землі Курщини та Вороніжчини.

Сьогодні населення Харківської області становить 2,900,000 осіб, а Сумської — 1,200,000 осіб. У Харківській області 67% населення є українцями, 30% росіян, а в Сумській області 88% населення є українцями і 9% росіян. Додавши до цього всі інші землі колишньої Слобожанщини і маємо біля 5 мільйон населення.

Герб Сумської області

Герб Харківської області

ГЕОГРАФІЯ

Слобожанщина — плоска (досить рівна) височина (flat highland). Тільки де-не-де підносяться невисокі горби. Рівнину перетинають глибокі долини рік із вищими правими берегами. На півночі поверхня є більш хвилясто-горбиста (hilly).

Колись цю землю покривав травистий степ (grasslands, steppe), і тільки на півночі були ліси. Сьогодні майже всі землі заорені (former steppes have been plowed into farmland). Ґрунт тут переважно родючий чорнозем (fertile black soil), і тому хліборобство (farming) займає важливе місце в економіці цього краю. Найбільше вирощують всяке збіжжя (grains), цукровий буряк (sugar beets) та соняшник (sunflower).

Підсоння (клімат) тут помірно континентальне (moderately continental). Зима досить холодна, а літо не дуже гаряче. Середня температура у січні 20° фаренгайт (−7 °C), а в липні 70° (+21 °C). У літі завівають із сходу сильні сухі вітри.

Головними ріками на цій території є: Дінець/Донець (під советами його стали називати Сіверський Донець) та його притоки (tributaries), а також ріки Сейм, Сула, Псел та Ворскла, що є притоками Дніпра і вливаються до нього на Полтавщині. Донець — найбільша ріка східної України та четверта за розмірами ріка України. Донець є найбільшою притокою (tributary) великої ріки Дон, що пливе поза територією сьогоднішньої української держави. На Слобожанщині Донець не дуже широкий — від 30 до 70 ярдів/метрів.

ріка (Сіверський) Донець

На берегах річок — мальовничі ліси. У лісах ростуть дуби, сосни, верби, берези та інші дерева; живуть багато зайців, птахів, різних інших тварин; зустрічаються численні види грибів, трав, квітів. У річках водиться чимало видів риби: щука (pike), карась (carp) та інші. А уздовж берегів річок простяглися численні пляжі та надзвичайно чарівні місця.

ТВАРИННИЙ СВІТ СЛОБОЖАНЩИНИ У МИНУЛОМУ (коли Слобожанщина ще була покрита степом)

тарпан (степовий кінь)

стадо степових коней

лось (elk)

куниця (marten)

Кабан, вепр, дика свиня (wild boar)

соболь (sable)

козуля (гобук)

сайгак (wild goat, antelope of the steppes)

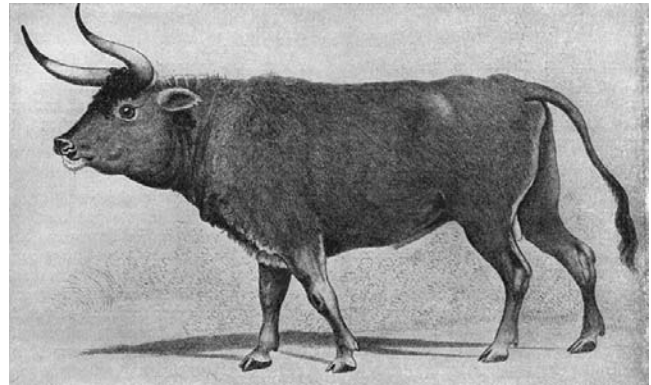
ховрах (gopher)

бобер (beaver)

зубр (bison)

тур (вимер) (European bison)

ГОСПОДАРСЬКЕ ЖИТТЯ/ЕКОНОМІЯ

75% економії Харківської області і в трохи меншій мірі Сумської області зв'язана з промисловістю (industrial production). Основні галузі промисловості цього району є:

- будівництво всякого роду машин (machine manufacturing),
- обробка металу (metallurgy, refining of metals),
- виготовлення харчових і хемічних продуктів (food processing and production of chemicals).

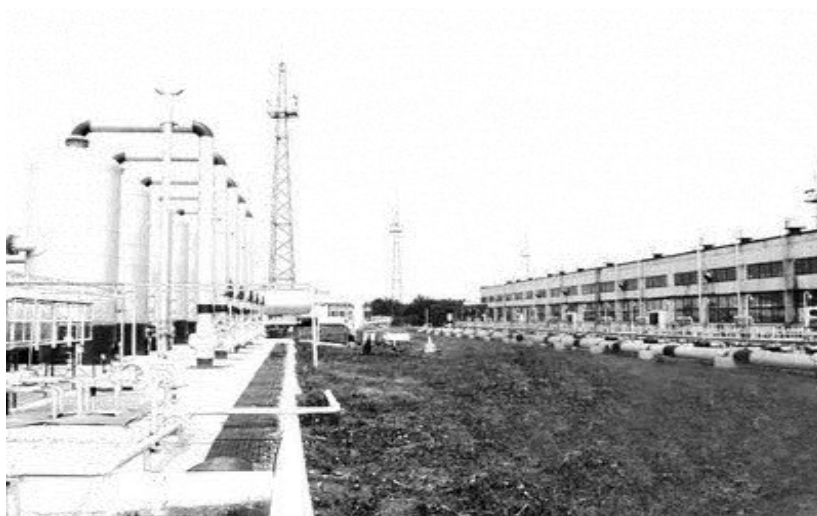
У Сумській області знаходяться одні з найбільших в Україні родовища нафти (deposits of oil) /petroleum). А найбільші родовища природного газу (natural gas) знаходяться в Харківській області; найвідоміша з них — Шебелинка. Раніше Росія тягнула собі з України нафту і газ — проводи (pipes) з родовищ ішли головно на Москву, а вже далі в інші частини України. В 1970-их нафтові запаси України почали вичерпуватись (oil reserves began to deplete), і увага Москви перекинулася на Сибір, де знаходяться одні з найбільших в світі поклади нафти і газу. До того часу Шебелинка постачала майже 60% газу СРСР і була головним постачальником (supplier) газу Советського Союзу, за що Росія дотепер не розплатилася! На жаль, сьогодні Україна не добуває нафти та газу у такому об'єму, щоб задовольнити всі свої потреби.

Харків є найбільшим центром машинобудування в Україні. Там виготовляють турбіни (turbines) для електростанцій, електродвигуни (electric motors), трансформатори, трактори, велосипеди (ровери), літаки тощо. Хемічна промисловість представлена виробництвом добрив (fertilizers) у Сумах та фармацевтичних препаратів (drugs/medicines) у Харкові. Найбільшими центрами легкої промисловості (light industry) є Харків, Ромни та Суми. Там виробляють всякі тканини (textiles), одяг і парфуми.

Основні товари, що заводи та підприємства Харківської і Сумської областей експортують за межі України це:

- машини та різне устаткування (machinery and equipment),
- літальні апарати (aircraft),
- електричні машини (electrical machinery),
- вироби фармацевтичної та хемічної промисловості (pharmaceutical and chemical products),
- продукти харчування, товари народного споживання (foodstuffs, consumer goods)

Сільське господарство спеціалізується у вирощуванні збіжжя (cultivation of various grains), цукрового буряку (sugar beet) і соняшника. У тваринництві переважають скотарство (cattle-breeding), свинарство (hog-breeding) і птахівництво (poultry).

Нафтові вишки (oil rigs) на Сумщині

Газопромислове управління (gas plant) в Шебелинці

Збирання урожаю пшениці (harvesting of wheat) у Харківській області

Поля соняшнику

ІСТОРІЯ

Заселення Слобожанщини почалося 15 тисяч років тому. Впродовж того часу поселялись тут різні племена, які переважно займалися хліборобством і скотарством (cattle breeding). Археологічні розкопи (archaeological excavations) виявили немало кількість давніх поселень (settlements). Більшість з них не були довготривалими (of long duration), бо жити тут було небезпечно. Слобожанщина, в основному, – степ, де є мало місць, придатних для відповідного захисту проти напасників (assailants). А через ці землі переходили різні кочові народи, серед яких були: кіммерійці, скити (скіфи), сармати, печеніги, половці, татари, і кожен з них грабував і пљондрував (plundered), скільки міг. Про перебування на Слобожанщині тих народів свідчать кургани-могили (grave mounds), кам'яні баби, а також зразки стародавніх культур.

Кам'яні баби, створені скитами або половцями, на Горі Крем'янець біля міста Ізюм

Кургани-могили, висипані давно тому біля села Пустовійтівка на Сумщині

Майже вся територія Слобожанщини входила до складу княжої української держави (гранична точка княжої держави знаходилася там, де сьогодні місто Ізюм). В різних місцях Слобожанщини були збудовані фортеці (forts) для охорони проти набігів печенігів і половців. Оборонна фортеця стояла і в околицях сьогоднішнього Харкова.

Після появи на цих землях татарів у 13 столітті Слобожанщина майже повністю запустила (became empty of people). Люди називали ці незалюднені землі «Диким полем». Крізь них татари здійснювали набіги на північ, вглиб московської держави.

Карта «Дикого поля», де не було постійних людських поселень від 13 до 16 століть

Татари старались перешкодити (prevent) спробам заселяти землі Слобожанщини. Але з сусідніх територій України не переставали заходити тут «уходники» (marauders). Щовесни вони вирушали у «Дике поле» за здобиччю (booty). Впродовж цілого літа аж до початку зими полювали (hunted) на диких звірів та птахів, ловили рибу, добували мід (collecting honey) і сіль. У 16 столітті окремі сміливці почали селитись тут на постійно (settle permanently). Заложували слободи — великі села/поселення (large village settlements). Звідси і поширилась на ці землі назва — Слобожанщина або Слобідська Україна.

Степова природа Слобожанщини

Від початку 16 століття московські князі намагались закріпити свою владу над Слобожанщиною (поляки вперше тоді перехопили Конотоп, який після революції 1648

року став частиною гетьманської української держави). А з другої половини 16 століття московський уряд взявся будувати на північному краю «Дикого Поля» фортеці, що мали охороняти південні границі Росії від татарської загрози. За наказом московських царів були споруджені (constructed) вздовж південної Слобожанщини потужні укріплення (fortresses), і разом вони творили оборонну (defense) лінію. Здебільшого форти будувалися там, де вже раніше — за княжих часів — стояли фортеці. Залишки деяких із тих пізніших фортець збереглись досьогодні. Згодом на місці фортець постала низка міст, а поблизу від них вирости села.

Таким чином, починаючи з другої половини 16 століття на Слобожанщину ішли колонізатори з двох земель. Із заходу переселялись українці, що втікали з польської панської неволі. Притягало їх тут велике багатство природи. Рівночасно, але в набагато меншій кількості, поселялись колоністи з Росії, прислані московським урядом сторожити (guard) фортеці.

Українська колонізація Слобожанщини ішла кількома хвилями. Масового характеру почала вона набирати в 1630-их роках, коли після невдачі козацьких протипольських повстань дехто з їх учасників подався на Слобідську Україну. Ще більшою була колонізація за часів визвольних змагань під проводом гетьмана Хмельницького. Багато козаків настрашилось повернення польської неволі і тому почали переселюватись сюди з своїми родинами й майном, засновувати містечка і села. У 1650-их роках вони заснували міста Харків, Суми, Лебедин, Охтирка і т. д. Остання більша хвиля колонізації мала місце в 1730-і роках, у зв'язку з польською ліквідацією прав селян на Правобережній Україні. Українська колонізація причинялась до відтиснення (pushing back) російських поселенців все далі на схід.

Харківська фортеця в 18 столітті біля якої розрослося місто

Московський уряд спершу сприяв (supported) українському заселенню Слобожанщини. Завдяки їм просувався економічна розбудова тих вільних просторів і Москва здобувала добру військову силу для оборони своїх південних границь. Тому царський уряд дозволяв українцям оселюватись цілими громадами в своїх «слободах» на пільгових умовах (with various exemptions, such as no taxes), наділяв їх землею і дозволяв зберігати козацькі права та козацький устрій. Мешканцям слобід забезпечувалось (guaranteed) власне

самоврядування (self-government) і звільнення на деякий час (звичайно від 15 до 25 років) від виконання повинностей (required services), такі як сплата чиншу (rent), відроблення панщини (unpaid work for landowners) тощо. По закінченні терміну пільг поселенці втрачали свою незалежність, хоч користувалися ще деякими полегшами.

Наприкінці 17 століття населення Слобідської України нараховувало близько 120 тисяч осіб — 100 тисяч українців і 20 тисяч росіян. В 1730 році кількість населення становила вже 400 тисяч, а в 1770 році — майже 700 тисяч. Українці творили величезну більшість. В середині 18 століття в межах Слобожанщини жило 10% населення України, а її територія становила близько 25% всієї української етнічної території.

Козаки запровадили тут козацький адміністративний устрій і поділили Слобожанщину на полки (territories of regiments, analogous to counties in the U.S.) та сотні. Полків було п'ять: Харківський, Сумський, Ізюмський, Охтирський і Острогозький. В кожному місті та селі були збудовані дерев'яні та муровані (stone/brick) храми, які стали чудовими архітектурними прикрасами Слобідської України.

Полковник і слобідські козаки

Слобожанський кобзар С. Пасюга

Над козацькою адміністрацією Слобідської України стояли російські військові воеводи/губернатори (military commanders/governors). Спочатку козаки могли самі обирати старшину на своїх радах (з тим, що затверджувала (confirmed) їх московська влада). Але поступово царська влада обмежила козацьке самоврядування і згодом сама призначувала козацьку старшину (іноді призначала чужинців). Російські царі, не запитуючи козацьку

адміністрацію, роздавали українські землі російським поміщикам (large landowners) та військовим ветеранам.

Козаки час від часу протестували проти тих зловживань (abuses). Ішли в Москву петиції-скарги, робилися спроби відновити колишні права (restore the rights they once enjoyed), були і локальні бунти (local rebellions). А Москва уважно стежила за проявами спротиву. Немало старшин були обвинувачені у «зраді» (accused of treason), арештовані та заслані в північну Росію, а маєтності (possessions) їхні конфісковані. Декого покарали батою (whip), інших смертю. Варто ще згадати, що українські гетьмани не раз порушували питання про прилучення Слобожанщини до гетьманської української держави, але Москва рішуче відмовлялася передати слобідські полки під владу гетьмана.

Битва під Конотопом (на Сумщині) у 1659 році.
Це була велика перемога козаків над московським військом.

Врешті у 1765 році цариця Катерина II скасувала козацьку полкову самоуправу (self-government). Частина козацької старшини перейшла в стан російського дворянства (nobility), а рядове козацтво та все селянство було закріпачене (the regular kozaky were turned into serfs). З п'ять слобідських полків утворено нову губернію з осідком у Харкові. Остаточно Слобожанщина відійшла в історію, коли у 1930-их роках советський уряд поділив її на дві області — Харківську та Сумську. Ще раніше він відлучив північну частину від України та приєднав до советської Росії.

Завдяки козакам Слобожанщина досягнула значний рівень розвитку. Економічне життя розвивалось тут подібно до того, що існувало на інших землях, де жили козаки. Населення займалося в основному хліборобством і пов'язаним з ним скотарством (cattle-breeding).

Крім того козаки розвинули тут вівчарство (sheep herding), бджільництво (beekeeping), садівництво (growing of fruits and vegetables), рибальство, млинарство (flour milling), видобуток соли та різні промисли (various industries) — заснували шкіряні, суконні, полотняні, шовкові і тому подібного заводи. У 18 столітті крім козацьких і селянських дрібних землеволодінь, появились великопанські володіння (головно російського дворянства).

Міста Слобожанщини були значними осередками торгівлі. На ярмарках (market fairs) продавалися місцеві та закордонні продукти. Важливе значення мав транзитний торг (transit trade) через Слобідську Україну, яка стала посередником (intermediary) у торгівлі між Росією, з одного боку, й Україною, Кримом, Кавказом та Іраном — з другого.

З половини 19 століття на Сумщині широко розвинулося цукроварство (sugar refining). Сумський повіт по кількості розташованих на його території цукрових заводів займав друге місце в Україні, а Суми називали цукровою столицею. Великі маєтки здобули собі із продукції цукру нащадки козацьких старшин Харитоненки та Терещенки, і тими грошми щедро підтримували українські школи та музеї (все це в них відібрали більшовики, прийшовши до влади).

Палац цукрового багача в селі Шарівка

Харківщина була одна з перших регіонів України, де постала індустріялізація. Від половини 19 століття почало появлятися все більше число заводів-фабрик. Поступово Харків ставав одним з найбільших індустріальних міст України, а згодом і цілого Советського Союзу. Сьогодні в Харкові та інших містах Слобожанщини працює багато фабрик, заводів і комбінатів.

Швидкі темпи індустріялізації притягали на Слобожанщину сотні тисяч людей різних національностей з усієї російської імперії. Зрештою, і царська і советська влади цілево (intentionally) спрямовували на різні посади кадри з Росії. Політика імперії була націлена на повне зросійщення цього краю і його населення. Свою роллю тут зіграло і прищеплення у всі сфери життя «мови міжнаціонального спілкування», і відсутність національних шкіл, і нищення проявів українства.

Але всупереч мітам (contrary to myths) про відсутність національної свідомості серед ширших українських кіл Слобожанщини, із цих земель вийшло велике число людей, що приймали вагому участь в українській визвольній боротьбі 20-го століття. На цих теренах діяв у 1920-их роках цілий ряд повстанських груп, що протиставились совєтсько-російській окупації. Тільки засобами жорстокого терору вдалося тоді більшовикам приборкати (subdue) слобожанців. Українські села Слобожанщини зазнали страшні втрати в часі Голодомору (1932-1933 років) — сталінсько-російського геноциду українського народу. Від штучного голоду загинуло тут майже півтора мільйона українців.

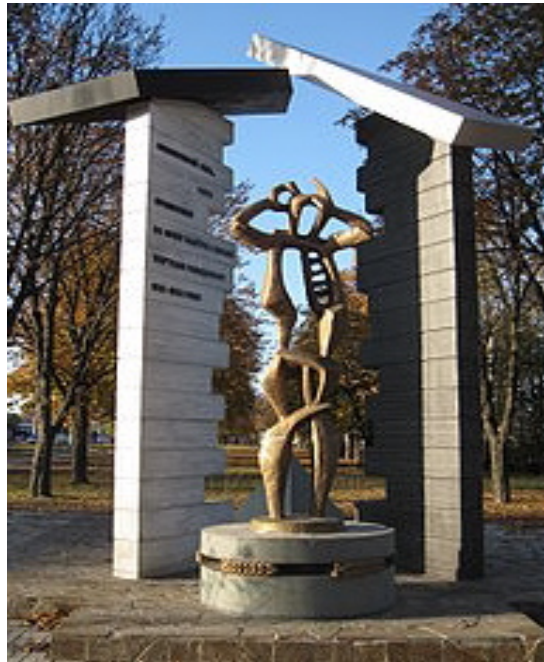
У другій світовій війні ціла територія Слобожанщини була тереном завзятих боїв між німецькими та совєтськими військами. Міста і села, заводи та хліборобські поля зазнали великих руйнувань (destruction). Загибло кількасот тисяч людей. Багато осіб замучено за участь у русі спротиву окупантам (anti-Nazi resistance movements). Дехто з них діяв у націоналістичному підпіллі, інші — в рядах комуністичних партизан. Під час Другої світової війни в багатьох містах і районах Слобожанщини існували осередки ОУН (в Харкові, Сумах і т.д.). Крім того, у 1944 року на території певних районів (Роменського, Конотопського тощо) діяли невеликі боївки УПА, очолювані уродженцями цього краю.

Свідченням того, що на землях історичної Слобожанщини живе багато полум'яних українських патріотів є те, що саме на цих теренах створились одні з перших осередків відновленого в 1989 році СУМ-у, і тут сумівці були може чи не найбільш активними, гуртуючи довкола себе націоналістичну молодь. У виборах 2004 року, які супроводжували Помаранчеве Повстання, 80% населення Сумської області віддало свої голоси за Віктора Ющенка, рідного сина цієї вужчої батьківщини (у Харківській області — 30%).

Меморіал жертвам Голодомору в Харкові

Пам'ятник жертвам Голодомору в місті Суми. Пам'ятник являє собою образ традиційної української хати, від якої залишилося тільки дві стіни — біла, що є символом колишнього достатку, і чорна як символ злиднів і відчаю, що настали після Голодомору. Посередині хати розташована постать жінки, яка схопилася руками за голову. Жорна (hand mill) з колосками, що лежать під ногами жінки — символічне втілення врожаю, що був відібраний в українських селян.

Славні люди, які народилися на Слобожанщині

Дмитро Бортнянський (1751-1825) — найвидатніший український композитор церковної музики, твори якого співається по церквах досьогодні.

Максим Березовський (1745-1777) — великий український композитор, який разом із Бортнянським створив «Золоту добу української церковної музики».

Григорій Квітка-Основ'яненко (1778-1843) — видатний український письменник, автор повістей «Маруся», «Конотопська відьма», комедії «Сватання на Гончарівці».

Пантелеймон Куліш (1819-1897) — письменник (автор повісті «Чорна Рада»), поет, громадський діяч.

Олександр “Олесь” Кандиба (1878-1944) — поет, що оспівав національне відродження України в 1917-1918 років.

Василь Кричевський (1872-1952) — архітект, маляр, кінорежисер. Батько українського національного стилю в архітектурі.

Ілля Мечников (1845-1916) — науковець, один із основоположників імунології та мікробіології. Лавреат нобелівської премії.

Стефан Тимошенко (1878-1972) — вчений у галузі механіки. Основноположник теорій міцності матеріалів, пружности (elasticity) та коливань (vibration).

Георгій (Юрій) Нарбут (1886-1920) — графік-ілюстратор, автор дизайну грошей української держави 1918 року.

Опанас Заливаха (1925-2007) — маляр. Належав до покоління шестидесятників. Приймав участь у русі спротиву проти советсько-російської окупації України, за що був переслідуваний та відбув кількарічне ув'язнення на Сибіру.

Віктор Ющенко (1954 -) — третій президент України (в роках 2005-2009), ставши ним внаслідок Помаранчевого повстання зими 2004 року.

НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО СЛОБОЖАНЩИНИ

Сьогодні в містах та селах історичної Слобожанщини активно відроджуються народні звичаї, а також декоративне мистецтво. Багато майстрів працюють у різних видах народного мистецтва: вишивка, кераміка, різьблення по дереву, писанкарство, ткацтво, декоративний розпис, лозоплетіння, вироби з соломки, народна картинка тощо. У своїх роботах вони використовують стародавні орнаменти та своєрідні способи виконання Слобідської України. Їх роботи можна побачити на виставках народної творчості, у музеях, на фестивалях («Кролевецькі рушники», «Козацький родослав», «Боромля», «Великий Слобожанський ярмарок», «Покуть», «Печенізьке поле»).

ВИШИВКА СЛОБОЖАНЩИНИ

Народна вишивка України при тому, що має спільні ознаки (common traits) по всіх своїх просторах, є і дуже різноманітною (has much variety). Кожен регіон має свої відмінності (distinctiveness) як за формою, так і способом виконання, орнаментациєю та кольоритом.

Для вишивки Слобожанщини найбільш характерними є рослинні та стилізовані, геометризовані рослинні орнаменти (stylized, geometrically shaped plant ornaments). Тому, що цей регіон заселяли переселінці з різних сторін України, на слобожанській вишивці стрічаємо впливи багатьох інших регіонів. Багато спільного із центральними землями України має вона особливо у техніці вишивання (широке використання лиштви, вирізування).

На Слобожанщині поширено вишивати червоними та червоно-чорними нитками, або білим по білому. Але поряд з вишивкою білим по білому, червоними та чорними кольорами, тут часто зустрічається поєднання червоного та синього кольорів. Застосовуються різноманітні техніки виконання: гладь/лиштва (satin stitch), вирізування (cut-work embroidery), солов'їні вічка, хрестик (cross-stitch), напівхрестик і так далі. Наймолодшим є хрестик, але від кінця 19 століття він активно витісняє на Слобожанщині всі інші техніки. Хрестиком найлегше, і мабуть найкраще, вишивати геометризовані рослинні орнаменти, які є характерними для східних областей України та зокрема для Слобожанщини. Улюбленим орнаментом слобожанських вишивальниць — це «ламана гілка».

Найбільше тепер вишивають хрестиком або півхрестиком. Вишивають грубою ниткою, що дає враження рельєфності (impression of relief). Сорочки ще часто прикрашають гладдю.

ВИШИВАНИЙ РУШНИК

Серед розмаїття (variety) українських вишиванок особливе місце посідає рушник. У деяких околицях його ткали (weaved), в інших прикрашали вишивкою (embroidered). Рушник був завжди дорогим і бажаним дарунком, а також традиційною окрасою житла. Рушник — це оберіг (protective talisman) дому та атрибут різних свят. Впродовж довгих віків рушники супроводжували українську людину через усе її життя — і в радості і в горі. З ним приводили дитину до життя, виряджали дорослим в далеку дорогу, проводжали умерлим в останню дорогу. На рушник стають молодята під час обряду вінчання в церкві — рушник пов'язує їх на довге життя. Рушник був і символом гостинності (hospitality): хлібом-сіллю на вишитому рушнику зустрічали гостей. Ним застиляли святковий стіл.

Мабуть серед всього декоративного мистецтва немає іншого такого предмета, який би концентрував у собі стільки різноманітних символічних значень, як рушник. На нім відображені орнаменти, пов'язані з образами добра, краси, захисту від усього злого на землі. Тому у стародавні часи рушники мали не тільки декоративне призначення, а й ритуальне.

На слобожанському рушнику домінує рослинна орнаментика. Прикладом цього є так зване «Дерево життя» — священний символ, який мав глибоке значення у віруваннях наших давніх предків. За допомогою цього символу наші пращури намагалися розповісти про своє бачення структури світу, яку уявляли собі у вигляді трьох ярусів (levels): нижнього (підземного, водного), середнього (земного) і верхнього (небесного).

По боках «дерева» або на її гілках часто ставлять парні птахи або тварини, що символізують парність життя. А під «деревом» знаходиться або зигзагоподібний орнамент чи меандр, що символізує підземну воду, або квіти з перевернутими донизу голівками, що символізують підземний світ. Над «Деревом життя» вкладають мотиви зірок, які символізують зоряне небо. Образ «Дерева життя» перейшов віки до сьогодення. На вишивках і рушниках 19-20 століть мотив «Дерева життя» набрав форму стилізованої рослини у вазоні.

Рушники були ткані (woven) або прикрашені вишивкою, виконану хрестиком та мережкою. Переважали кольори червоне з чорним та червоне з синім. Це поєднання характерне для Слобожанщини.

Широко відомі рушники, виготовлені в селі Кролевець на Сумщині. Кролевець здавна вважається центром ткацького мистецтва. Кролевецькі рушники приваблюють своєю святковістю і красою орнаментів, що яскріють (shine) червоним кольором на білому тлі.

Ткацтво (weaving) у Кролевці розвивається ще з часу заснування міста на початку 17 століття. Рушники виготовляють ручно на традиційних старовинних ткацьких верстатах (looms). При виготовленні рушника використовуються традиційні орнаменти.

Для крелевецьких рушників характерне поєднання білого і червоного кольорів. На білому фоні між густо червоними паралельними смугами тчуть багатий орнамент, який символічними знаками зображає світ людини. Пряма горизонталь означає землю, хвиляста — воду, хрест — вогонь. Крелевецькі майстри також виготовляють квітчасті килими та вибійки із зображенням птахів, квітів, ромбів.

ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ

Одяг на Слобожанщині постав під впливом полтавського. Та він не має такого випрацювання (decorativeness) й кольориту як полтавський одяг, радше є більш практичний. З огляду на пізніше заселення цього краю та досить раннє виникнення тут промисловости, часто для одягу вживали фабричні полотна, коли в інших частинах України вживали майже виключно доморобні (handmade) матеріяли.

Вишивку на сорочці виконували дрібним хрестиком грубою ниткою. Характерною для багатьох околиць була червона колористика, часами у поєднанні з чорною або синьою барвами. Часто шили і білими нитками, вживаючи техніки настилування (лиштву) та вирізування. Переважали геометричні й геометризовані рослинні узори.

ЧОЛОВІЧЕ ВБРАННЯ

Чоловічі сорочки шилися із грубого лляного (flax) полотна. Сорочку, включно з ковніром та манжетами рукавів (cuffs of sleeves), прикрашували вишивками, створених із різних комбінацій червоної, чорної і синьої ниток. У деяких околицях парубки носили на шії кольорові хусточки — так звані «шари».

Верхнім вбранням як чоловіків, так і жінок була свита з грубого білого сукна (long overcoat from woolen cloth) або кожух з овечих шкур (sheepskin coat). Свиту і кожух кроїли та шили однаково (identically) для чоловіків і жінок. Характерною особливістю кожухів Слобожанщини було їх декорування кольоровою пряжкою (yarn). Чоловіки у літні святкові дні вбирали каптан (a short coat), шитий з синього або чорного сукна.

Парубок
у святковому
вбранні:
вишитої
сорочки,
вибіячаних
штанах,
тканому поясу,
свиті-куцуні,
картузі,
чоботах
XIM

Поясним вбранням чоловіків були штани. Старші чоловіки носили смугасті (striped) штани, молоді — штани чорного або брунатного (brown) кольору. Побутовали й широкі шаровари, які заправляли у чоботи. Зимом на голові носили смушеву шапку, а влітку солом'яні брилі. Відносно взуття, так до роботи носили черевики або чоботи, а в свята взували кольорові сап'янці, зроблені з м'якої шкіри (boots made of fine soft leather).

ЖІНОЧЕ ВБРАННЯ

Традиційне вбрання слобожанських жінок складалося з вишиваної сорочки, дерги (skirt), запаски (apron) або плахти (plaid, two-paneled skirt), керсетки (sleeveless vest) і свити або кожуха.

Сорочки жінок на Слобожанщині були подібними до полтавських сорочок — з широкими, зібраними в зап'ястку рукавами (gathered-at-the-wrist sleeves). Оздоблювали (ornamented) сорочку переважно рослинними узорами червоними, чорними та синіми нитками. Давніше взори на жіночих сорочках вишивали гладдю, білим по білому. Згодом прийнялося оздоблювали сорочку чорними і червоними нитками. Наприкінці 19 століття з'являються сорочки з високим стоячим вишитим коміром, вишивкою на пазусі (bosom) та вишитими манжетами.

Поясним жіночим вбранням (serving as wrap around skirts) була плахта або дерга. Плахта складалася з двох картатих полотнищ (plaid cloth panels), зшитих уздовж до половини. Плахту носили на свята, а буденним робочим одягом була дерга (regular wrap) з чорної вовняної (wool) тканини. Часами до роботи вбиралися у спідницю («шарафан») з квітчастого матеріялу — вибійки (block printed cloth). Разом з плахтою носили фартух (запаску). Фартух міг бути або однотонний, або оздоблений вишитим квітковим орнаментом.

У теплу пору, в робочий день надівали наверх себе керсетку (безрукавку, sleeveless vest), шиту з квітчастої фабричної тканини. У святкові дні вбирали керсетку з грубшого шовку (heavier silk). Керсетки прикрашували кольоровими шнурами та кольоровими тасьмами, пришитих зубчастим взором (in zigzags).

В прохолодну пору носили юпку (coat/corset with sleeves), що подібна до керсетки, тільки має рукави і високий ковнір. Її шили колись з нефарбованого білого сукна, а пізніш із фабричного матеріялу. Поєднання шарафана (спідниці) та юпки звалось «парочкою» і було типічним одягом на будень.

Дівчина
у святковому
вбранні: сорочці,
плахті-станку,
запасці, керсетці.
XІМ

На щодень жінки надівали кілька рядів червоного намиста (necklace), зробленого з порцеляни, а в свята додавали один або два ряди справжніх коралів (genuine coral beads) з дукачами (срібними або золотими монетами).

У будень дівчата заплітали косу в одне пасмо, а в свята заплітали в три або більше пасма. В кінець кожної коси вплітали багато стрічок різного кольору (синіх, жовтих, червоних, фіялкових), які називалися «кісниками».

КЕРАМІКА (ГОНЧАРСТВО) СЛОБОЖАНЩИНИ

Наприкінці 19 століття по цілій Україні було близько 700 осередків гончарства (pottery), кожен з яких мав свої традиції виготовлення і декорування керамічних виробів. На Слобожанщині тоді було їх більше 60.

Гончарне виробництво розвинулися в селах, в яких були родовища (deposits) доброякісної глини. Відомими осередками стали тоді села: Нова Водолага, Ізюм, Валки, Піски (на Харківщині), Кролевець, Шатрище, Глинськ, Глухів, Межиріч, Кролевець (на Сумщині).

Високоякісний з мистецьким оздобленням посуд гончарів тих сіл користувалися великою популярністю на харківських ярмарках і славився далеко за межами Слобожанщини.

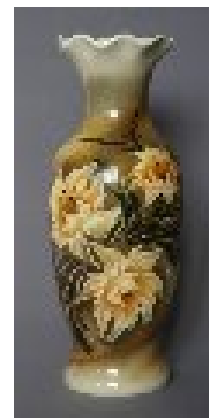
Основними стадіями виготовлення глиняних виробів були: видобування глини, підготовка формувальної маси, виготовлення виробів, сушіння, декорування і випалювання. Переважно гончарі самі копали глину, і тільки інколи купували привезену сировину (raw clay). Підготовка глини полягала в перетворенні її в придатну для роботи тістоподібну (doughlike) масу. Робилося це шляхом вилежування (laying the clay out), замочування (wetting), перетоптування ногами (softening with one's feet), збивання в “кучу” (kneading into a “dough”), стругання “стругом” (scrapping with a scrapper), перемішування та перекачування руками (mixing and pressing with one's hands).

Після зготовлення глини бралися виготовляти керамічні вироби. Робили це трьома різними способами: гончарським кругом (using a pottery wheel), ліпленням (pasting clay coils), або формуванням у спеціальних формах (molding into special shapes). Після висушування глини декорували свої вироби кількома способами: або малювали фарбами, або ритували (engraved) орнамент за допомогою гончарського „ножика”, або наліплювали декор (pasted decorations). Відтак покривали поливою (glaze). Завершальною стадією було випалювання виготовлених виробів у гончарних печах — “горнах” (kilns).

Слобожанські майстри виготовляли всякий посуд (kitchenware), іграшки (toys), антропоморфні та зооморфні фігури (human and animal figures), цеглу, кахлі та черепиці (ceramic tiles). У більшості сіл гончарі розмальовували свої вироби. Але в деяких майстри обмежувалися тим, що наносили на стінки посуду білі або червонуваті прості та хвилясті лінії. Фарбували ті лінії за допомогою щіточок з кінського волосся. Ліплений орнамент на виробках практикували гончарі міста Валки. У деяких селах ритували простий орнамент у вигляді прямих і хвилястих ліній дерев'яною паличкою або ножиком. У селі Межиріч майстри виготовляли також сиву або чорнолощену (glazed gray or black) кераміку за давньою технологією “задимлення”.

Найбільш поширеними видами гончарних виробів на Слобідській Україні були: глечики (jugs/jars), горщики (pots), макітри (a large pot), банки (jars), миски (plates), кухлі (mug/jugs), друшляки (colanders), квітники (flower pots), підставки для квітників, чарки/кришки (cups). Окрім вищеназваних, любили виготовляти фігурки левів, баранів тощо. В кожному із гончарних осередків усталилося виготовлення певного різновиду керамічних виробів.

У другій половині 19 століття асортимент продукції гончарів Слобожанщини був значно ширший, аніж у половині 20 століття, коли в побут місцевого населення ввійшов фабричний посуд. Із 1930-х років донедавна, внаслідок советського наступу на українське село (колективізація, Голодомор, репресії), слобожанське гончарство поступово занепадало. Багато осередків традиційного гончарства припинило своє існування. Тільки останнім часом, в умовах незалежності України, почало традиційне народне мистецтво відроджуватись. Один з найвидатніших сьгоднішніх гончарів Слобожанщини це Яків Падалка.

Лісовик

Наталка-Полтавка

Кераміка Якова Падалки з села Межиріч

ТРАДИЦІЙНІ ПИСАНКИ СЛОБОЖАНЩИНИ

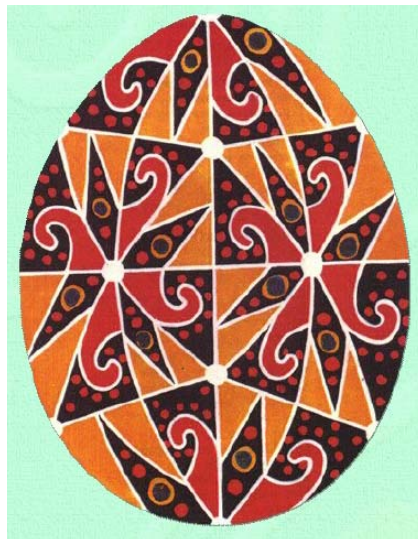
Характерними для писанок Слобожанщини є рослинні орнаменти, на відміну від писанок Західньої України, де переважають геометричні vzори. Дуже популярними на слобожанських писанках є мотиви з листям дерев, а головню дубового та калинового листя (leaves of oak and cranberry trees). Та попри цього замилювання рослинними мотивами, на писанках Слобожанщини також стрічаємо ті солярні (solar) знаки, які властиві писанці всієї України: восьмикутна зірка, розетка, свастика, триніг, коло з прямими променями, хрест і так далі — орнаменти, що символізують сонце, зірки, місяць.

Відносно фарбування, то слобожанська писанка не аж така різнобарвна, як в деяких частинах України. Кольори на писанці тут більш делікатні. Писанкарі вживали природні саморобні (homemade) фарби, виготовлені з кори дикої яблуні (bark of wild apple trees), з настоїв цибулі (onion infusions), жовтих квітів "горицвіту" (yellow adonis flowers), а зелень виготовляли зі свіжої трави або листків барвінку (fresh grass or leaves of periwinkle). Шкарлупа (shell) яйця швидко приймає такі органічні фарби.

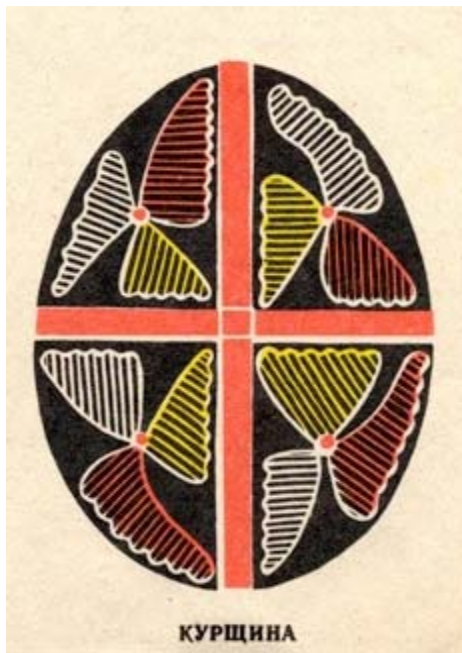
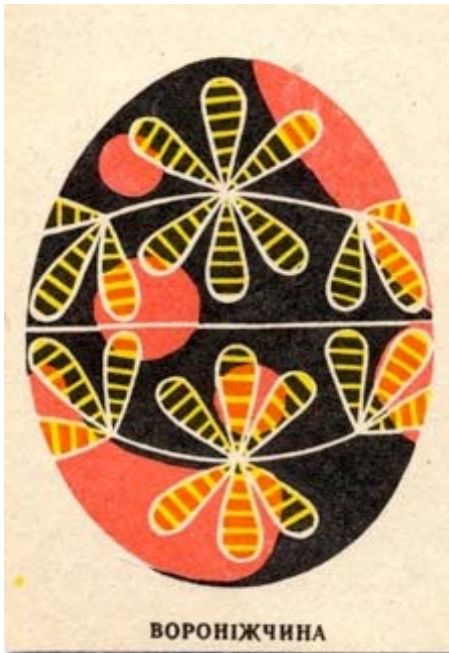
На Слобожанщині поширені також і крапанки — писанки одного основного кольору з різнокольоровими цятками (with dots of different colors).

Писанкарство на Слобожанщині сьогодні активно відроджується. Існує Спілька писанкарів Харкова, яка стараються популяризувати традиційні для Слобожанщини зразки писанок. По селах ще живуть старі бабусі, які пишуть традиційні писанки, але їх лишилось дуже

мало. Писанкарство на Харківщині зараз поширюється і в дитячих школах, де діють гуртки писанкарів.

Слобожанщина - Харківщина

Курщина і Вороніжчина - Північна Слобожанщина

ЛОЗОПЛЕТІННЯ

Лозоплетіння є давнім ремеслом. Вироби з лози є легкі, привабливі, довговічні та надійні в користуванні, а до того виготовлені з природного матеріалу. Існують різні техніки лозоплетіння: хрестикова — одна з найдавніших, нагадує звичайне ткання; візерунчаста — подібна на мистецьке ткання і т.д. Серед предметів, плетених з лози популярними є кошички, тарілки, декоративні панно, перегородки тощо.

Село Боромля на Сумщині широко відоме за свої лозоплетені вироби. Сьогодні там працює лозомеблева фабрика, в якій майстри виробляють різні предмети з лози, а головне меблі (столи, крісла, канапи/дивани, які застосовуються головню для обладнання літніх приміщень, ганків, альтанок. Використовують лозу, що росте по берегах річки, яка пливе попри село.

ТРАДИЦІЙНА СЛОБОЖАНСЬКА ХАТА

Сільські хати на Слобожанщині будували з глини або дерева. Переважно будували «в шули»: закопували в землю дерев'яні стовпи, ставили між ними стінки з жердин-палиць (rods) і обмазували все грубим шаром глини та білили вапном (covered with lime). Так переважно будували хати по цілій Україні.

В північних та східних районах Слобожанщини будували і зрубом (log cabin style): колоди «клинцювали» (wedged the logs together), а потім обмазували глиною і білили крейдою або фарбували жовтою глиною. В степових теренах часто будували з глиносолом'яних цеглин — «лампачу» (bricks made of mud mixed with straw).

Хату покривали чотирисхилим солом'яним дахом, точніше — очеретом (reeds). З метою захисту хати від руйнування водою дахи робили рівними та зі значним виносом (large extension/projection). Великий винос даху, що спирався на колони-стояки, творив своєрідний ганок (галерею), що захищав хату від дощу, вітру, а в спеку створював затінок (shade).

Перед стінами хати ставили «призьбу» (bank of earth placed in front of the house for warmth and sitting). Поставивши виплітані з лози стінки, набивали призьбу землею майже по самі вікна та обмазували глиною.

Хати на Слобожанщині переважно були двокімнатні/двочастинні: власне житлове приміщення, яке звали хатою (living quarters) та сіня (entrance area or vestibule). У сінях відгороджували місце для комори — «хижки», в якій тримали продукти домашнього вжитку (харчі, одяг, дрібне приладдя). Більш заможні родини будували хати з двома житловими приміщеннями — одне більше, а друге менше — розділеними сінями. Згодом

трикімнатні хати стали дуже поширеними на Слобожанщині (хата — хатина — сіни з коморою).

В інтер'єрі хати органічно поєднувались побілені крейдою стіни, дерев'яні лави (wooden benches), мисник (wooden shelves for dishes), оздоблена глиняна піч (ornamented clay stove), жовта глиняна долівка (floor). Особливу увагу присвячували оздобленню печі. Хати відрізнялися одна від одної мабуть найбільше в деталях оздоблення печі. Печі були або прості — мазані (constructed out of mud), або кахляні (made of ceramic tiles).

У деяких районах внутрішні стіни (interial walls) розписували гарними орнаментами. Взагалі, слобожанські помешкання відзначалися особливою ошатністю (elegance), із значною кількістю декоративних оздоб. В слобожанських хатах, як і по всій Україні, було багато зразків декоративного мистецтва: рушники, килими, розписані меблі, шафки, скрині, полиці.

Для охорони хат від всяких нещасть ставили амулети — часник (garlic) та підкову (horseshoe). Часник та різні трави розвішували навколо дверей та вікон, а підкову прибавали до порога чи біля нього.

Слобожанська хата з великим виносом даху, опертим на стовпах, що творить своєрідну галерею

Інтер'єр хати. Під стіною напроти входу від сіней (vestibule) стоять: у лівому куті ліжко, далі мальована скриня і стіл, застелений скатертиною (tablecloth). Кут (corner) направо від стола називали «покутям». У скрині зберігали жіночі та чоловічі сорочки, вишиті хрестиком або вирізуванням та мережкою, і декоровані стилізованим рослинним орнаментом; скатертині, рушники. Ікони прикрашені тканими рушниками та сухими квітами.

Мазана піча. На печі стоять глечики (pots), горщики, макітри (bowls)

Комора. На стінах і на долівці висять різні сільськогосподарські інструменти (agricultural implements). На лівій стіні висять ярмо для волів (yoke for oxen), над ним дві маленькі коси для косіння очерету (scythe for cutting reeds), в куті - ціп для вимолочування зерна (flail to thresh grain), далі - дерев'яні граблі (wooden rake), вила для подавання снопів при покриванні хати (pitchfork for placing new straw in the roof). На долівці стоять коробки для зерна та лопата.

ДЕРЕВ'ЯНІ ЦЕРКВИ СЛОБОЖАНЩИНИ

Колись у кожному селі Слобожанщини стояла гарно побудована церква. По містах було їх кілька. Але в роках советсько-російської окупації майже всі церкви були знищені. Залишилось їх небагато, головню по містах. По селах, де будували майже виключно з дерева, збереглись тільки одиниці.

У кожному регіоні України виробився власний тип будови дерев'яних церков. Храми Слобожанщини (як і Полтавщини) переважно мають багато верхів (бань), які підносяться високо вгору. Зовнішні стіни були оббиті вертикальними дошками, що посилювало ефект великої висоти будівлі. Слобожанські майстри любили будувати храми з одним, трьома або п'ятьма верхами у формі хреста (хрещаті церкви).

Яскравим зразком традиційного церковного будівництва Слобідської України була Покровська церква в м. Ромнах Сумської обл., побудована в 1764-1779 роках. У 1908 році церква була перевезена до м. Полтави, де у 1943 році, під час Другої світової війни, була спалена.

Воскресенська церква в місті Лебедині (Сумська область), збудована у 18 столітті без жодного цвяха

Воскресенська церква в Лебедині. Знаходиться у такому стані, що може завалитися.

Дерев'яна Покровська церква в селі Пирогівка (Сумська область) з 18 ст.

Успінська церква в селі Чуйківка (Сумська область)

Миколаївська церква в селі Боброве (Сумська область), збудована у 18 столітті

Миколаївська церква в селі Вільшани (Харківська область), збудована у 18 ст.

ГОЛОВНІ МІСТА СЛОБОЖАНЩИНИ

ХАРКІВ

Герб міста Харків

Сьогодні це столиця Харківської області. Населення — 1,500, 000 осіб. Харків - друге за кількістю населення місто України. В 1919-1934 роках Харків був столицею УРСР (Советської України).

Харків - великий науковий, культурний, промисловий і транспортний центр. В советських часах він був третім найбільшим індустриальним центром в СРСР після Москви та Ленінграда (Санкт-Петербурга). У Харкові є 30 вищих навчальних закладів, серед них Харківський національний університет ім. В. Каразіна, Технічний університет, Політехнічний інститут, Юридична академія імені Ярослава Мудрого. Тут працює ряд науково-дослідних інститутів, музеїв і театрів.

Через Харків пливають чотири невеликі ріки (одна з них називається Харків). На території міста ті річки сходяться і вливаються до Сіверського Дінця, що згодом вливається в ріку Дон (Дін).

Назва міста походить правдоподібно від річки Харків. Але народні передання (oral traditions) виводять назву від засновника першого в новітніх часах хутора (homestead) на території Харкова козака Харитона-Харка.

За княжих часів на місці, де сьогодні знаходиться Харків, стояла фортеця, чого підтверджують археологічні розкопки. Після приходу в Україну татар ціла територія Слобожанщини опустіла (emptied of people). Усі оборонні фортеці на східних просторах були покинуті.

Десь в половині 17 століття на горбку біля ріки Харкова побудовано нову фортецю. Цим разом її поставлено за дорученням московських царів. Від початку 17 століття вони

старались поширити свою владу на Слобожанщину. Харківська фортеця була однією з укріплень, що творили оборонну лінію проти татар.

До 1650 року тут не було осілого (settled) населення. Люди, що їх Москва посилала відбувати службу у фортеці, не лишались жити тут надовго. Але саме в цьому часі на ці землі почали прибувати українські переселінці. В 1655 році група українських козаків розбудували собі поселення довкола фортеці. Фортеця і село були в тому часі оточені лісами і болотами.

Російський воєвода (military commander) поширив на українських поселенців свою владу, але у внутрішні справи козацьких колоністів не втручався. Українці вирішували справи за своїм козацьким звичаєм. Харків був столицею Харківського полку. Українські поселенці допомогли збудувати нове укріплення та виконувати оборонну військову службу. На початку 18 століття через малу кількість російського, некозацького населення зліквідовано воєводське управління, і влада полкової старшини поширилася на все населення.

Таким чином Харків у 17-18 століттях був і військово-оборонним форпостом (military-defense outpost) і хліборобським містом. Частина мешканців займалася ремеслом (various handicrafts) та торгівлею (trade) і жила на території фортеці, але більшість людей жила навколо фортеці й займалась хліборобством. Татари ще інколи нападали на Харків і підміські поселення, грабуючи їх мешканців.

У 1765 році російський уряд скасував козацьку самоуправу. З п'ять слобідських полків утворено Харківську губернію із столицею у Харкові.

Переломовою подією в історії Харкова (a turning point in Kharkiv's history) було заснування в 1805 році Харківського Університету. Заснування Університету здійснилося заходами українських діячів і дворян. Це був другий (після львівського) університет в Україні та другий у російській імперії. Його створення перетворило Харків з провінційного міста на важливий освітній і культурний центр. При університеті постали різномірні наукові товариства і видавництва, активізувалося культурне життя. На Харківському університеті вчилися і працювали три лавреати Нобелівської премії - біолог І. Мечников, економіст С. Коваль і фізик Л. Ландау.

У 1820-30 роках Харків був поважним осередком українського культурного відродження. Тут появилися перші книги про українську мову, етнографію, історію, літературу, перші твори українською мовою. У Харкові працювали письменники та діячі українського відродження: Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, Л. Боровиковський та інші. У Харкові працював адвокатом Микола Міхновський, і тут в 1900 р. на таємних зборах студентської громади він розкрив програму першої української організації, що поставила собі мету змагатись до створення самостійної української держави — Революційної Української Партії (РУП).

Населення міста скоро зростало. З 1800 до 1900 року воно збільшилося в 20 разів: у 1800 році — 10 тисяч, 1900 р. — 200 тисяч. Зростала промисловість, з різних сторін прибували робітники працювати на новопосталих заводах. Більшість робітників творили росіяни. Ще

до часу прискішеної індустріалізації, яку комуністи пустили в рух у 1930-их роках, у Харкові діяло кількисот заводів, серед яких було багато машинобудівничих і металообробних фабрик.

У час визвольних змагань 1918-1921 років, коли большевики кількарисово вдиралися в Україну, Харків був одним з перших міст, що падали в їхні руки. Українські військові частини на сході України не могли кількісно рівнятися армії, що йшла з Росії.

У 1919 році комуністи зробили Харків столицею советської України. Київ “пахнув” їм історичною минувиною, а Харків символізував індустріальне майбутнє. Від 1919 до 1934 років Харків служив центром державного і культурного життя України. Діяв тут цілий ряд наукових та економічних установ, високих шкіл, видавництв, театрів, музеїв тощо

Швидкими темпами споружено (constructed) нові будівлі. Був споружений новий центр міста з найбільшою в Європі площею імени Держинського (сьогодні це — площа Свободи) і з шедевром (masterpiece) модерного архітектурного стилю конструктивізму — Будинком державної промисловости. Харків розвинувся в науковий і культурний центр. У місті діяли 70 науково-дослідних інститутів. У фізико-технічному інституті вперше в СССР була здійснена реакція розщеплення атомного ядра (splitting of the nucleus of an atom). У Харкові створили знаменитий танк Т-34, а в 1990-их роках харківські учені допомогли створити систему “Кольчуга”, що спроможна виявити усі види радієвих апаратів (all kinds of radio transmission devices) — де б вони не знаходились — на землі, в повітрі чи воді. Ця система нівечить “невидимсть” американських Stealth літаків.

Поступово Харків почав набирати українського характеру, чейже це був час, коли уряд советської України провадив політику українізації. Щойно розгром української культури напочатку 1930-их років, голод, масові арешти українських діячів і перенесення столиці до Києва в 1934 році привели до того, що до кінця 1930-их років Харків значно втратив з свого українського характеру. Московські окупанти аж “перестарались” у 1930-их роках, щоб винищити тут українську культурну й інтелектуальну еліту. Слід згадати ганебний суд над діячами кола СВУ-СУМ, який відбувся в Харківській опері в 1930 році, і був свого роду початком великого комуністичного наступу на провідні сили українського народу.

Під час Другої світової війни Харків був значно зруйнований. Советська влада перед приходом німецьких військ частину заводів та установ евакуювала, а частину зруйнувала. Внаслідок цього понищення і політики німців населення сильно терпіло від голоду і холоду під час війни. Число мешканців Харкова зменшилося від 800,000 до 150,000 (щоправда, советська влада вислала 400 тисяч харків'ян на фронт, а 200 тисяч втекло на схід).

Після війни місто гарно відбудувалося. Відновлено або створено нові заводи. Внедовзі Харків знов став найбільшим машинобудівним центром України і третім найбільшим індустріальним центром СССР. У місті розташовано 400 промислових підприємств, на яких працюють понад 150 тисяч чоловік. У Харкові виготовляють машини різного призначення - трактори, двигуни (мотори), танки, підйомні крани (cranes), ракети,

космічні кораблі (spaceships), велосипеди (bicycles), обладнання для промисловости (machines for manufacturing) і так далі. Також тут обробляють метал, виготовляють харчові продукти, ліки/медикаменти, електроенергетику. У 1975 році почала ходити підземка (метро).

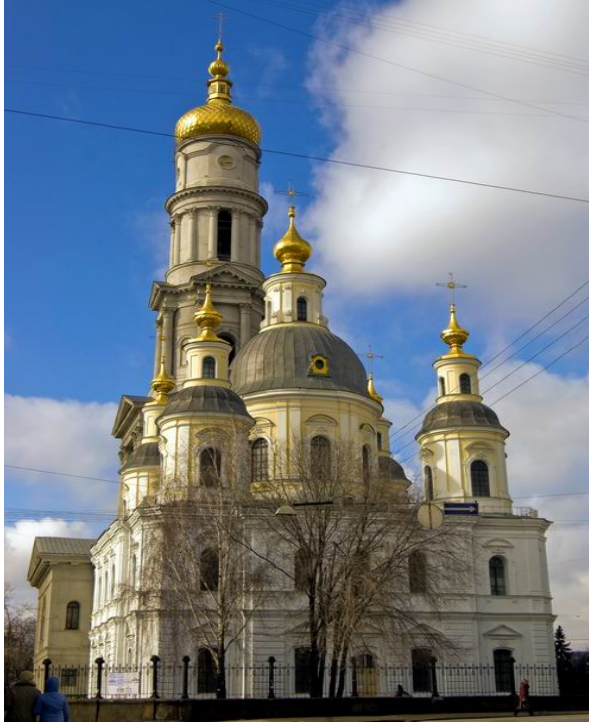
Головними пам'ятками Харкова є:

- Покровський собор (17 ст.) — чудовий взірець козацького бароко;
- Благовіщенський собор (початок 20 ст.) — величезна церква з червоних цеглинок;
- Успенський собор (19 ст.) — в стилі західноєвропейського бароко з стрункою дзвіницею, що підносяться високо над будівлями міста;
- Будинок державної промисловости — шедевр (masterpiece) модерного архітектурного стилю конструктивізму та найбільша в Європі площа Свободи (раніше площа Дзержинського).
- Пам'ятник Тарасові Шевченкові із 16 фігурами, що представляють Шевченкову творчість і новітню визвольну боротьбу.
- Будинок Харківської опери, в якому у 1930 р. проходив суд над засновником СУМ та іншими провідними українськими діячами.

Покровський собор, 1689р.

Успенська церква

Благовіщенський собор

Будинок державної промисловости на Площі свободи

Площа свободи (найбільша в Європі)

Харківський стадіон Металіст

Харківський футбольний клуб "Металіст"

Колишній будинок Харківської опери. Тут у 1930 р. проходив суд над засновниками СУМ

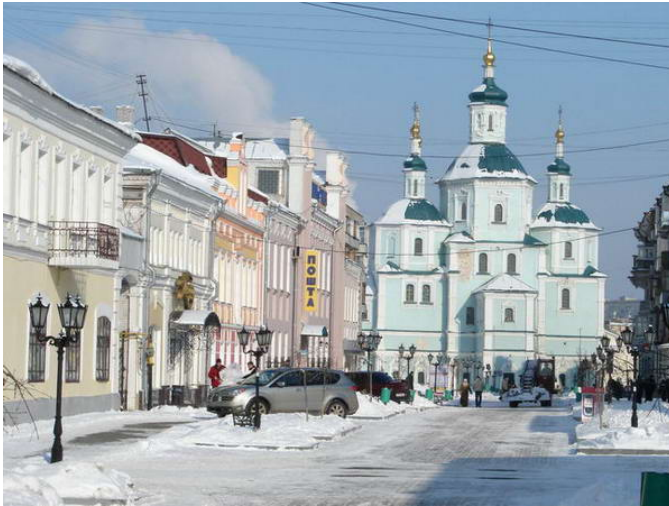

Пам'ятник Тарасові Шевченкові

ріка Харків

СУМИ

Центр міста з Воскресенською церквою

Герб Сум

Суми заснували в 1650-их роках українські селяни і козаки-переселенці з Київщини. Кілька років пізніше за наказом московського царя побудовано у Сумах фортецю для захисту Слобідської України від наскоків татар.

Завдяки рухливому торгівельному шляху, що йшов через Суми на Москву, місто швидко розрослося. У 18 столітті Суми були центром Сумського козацького полку, а після ліквідації полкової системи Суми стали центром Сумського повіту Харківської губернії. З 1939 року Суми є столицею окремої Сумської області.

Є кілька теорій про походження назви міста Суми. Існує легенда про те, що перші поселенці знайшли тут три сумки з золотом. Цей переказ знайшов відображення у міському гербі. Найвірогідніше назва Сум походить від ріки Сумка, на березі якої постало це місто.

Місто значно зросло у другій половині 19 ст. завдяки росту різновидної промисловости: цукрової, текстильної (фабрика сукна), машинобудування та металообробної галузей, а також торгівлі (тут відбувалися великі ярмарки).

Сьогодні у Сумах живе більше 280,000 людей. Головними видами промисловости міста є: машинобудування, хімічна та нафтохімічна промисловість, виробництво харчових продуктів та напоїв.

У Сумах існує Сумський державний університет, а також педагогічний та аграрний університети і цілий ряд спеціальних та музичних шкіл. Місто має цікаве архітектурне обличчя, особливо його центральна історична частина.

Головними пам'ятками Сум є:

- Свято-Воскресенський собор (17 ст.) — чудовий взірець козацького бароко; сьогодні це катедральний собор Української Православної Церкви Київського Патріархату;
- Троїцький собор (19 ст.) — один з найвідомих споруд міста;
- Альтанка — символ міста Суми, розташована біля Сумського краєзнавчого музею.

Свято-Воскресенський собор

Троїцький собор

Сумська Альтанка

ІЗЮМ (Харківська область)

Ізюм — одне з найбільших міст Харківської област. Воно розташоване на березі ріки Донець. Місто має більше 50,000 населення.

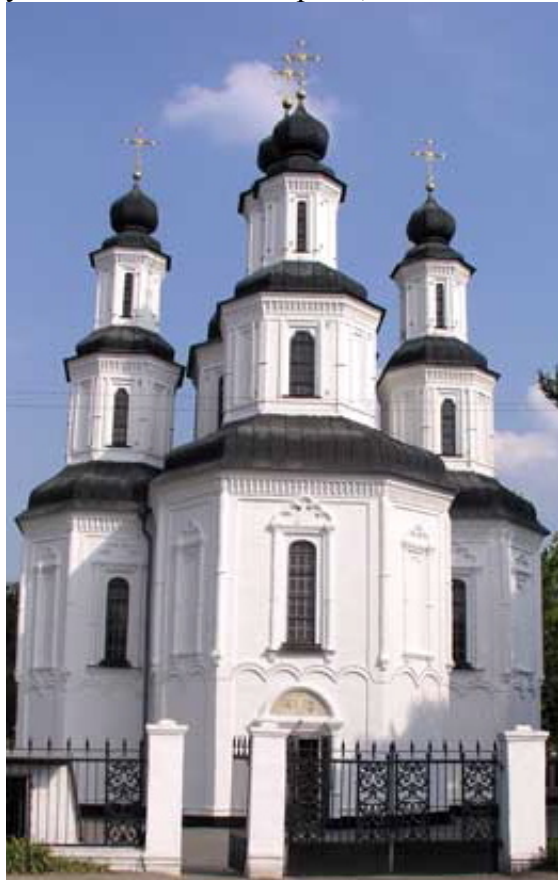
На місці, де сьогодні стоїть Ізюм проходив колись умовний кордон між княжою українською державою та кочовими племенами. Зручне положення Ізюму зумовило те, що в 11-12 століттях тут не раз князі ставали до бою з половцями.

У 1660-х роках на цьому місці влаштувалася група переселенців. З 1681 р. поселення іменується Ізюм. Побудовано фортецю, щоб Ізюм служив оборонним форпостом (outpost) проти татар. Ізюм став центром слобідського козацького полку, якому підпорядковувалися навколишні міста та села. Після ліквідації полкового устрою, територія полку була перетворена в Ізюмський повіт Слобідської губернії.

Сьогодні в Ізюмі знаходяться кілька великих високо механізованих заводів з ремонту тепловозів (locomotives) і для виробу оптичного скла.

Визначними пам'ятками Ізюма є: Спасо-Преображенська церква з 17 століття, побудована у стилі козацького бароко, і Вознесенська церква з 19 століття.

Преображенська церква

Вознесенська церква

РОМНИ (Сумська область)

теперішній герб   історичний герб

Місто розташоване на правому березі ріки Сула. Населення Ромен 45 тисяч людей.

Раніше місто носило назву Ромен за назвою відомої квітки. Його територія була заселена ще в давніх часах. Археологи розкопали поселення з різних періодів далекого минулого. За княжих часів роменська фортеця захищала кордони держави проти степових орд. В наступних століттях роменці приймали активну участь у визвольній боротьбі козаків.

Вигідне географічне положення на перехресті важливих міжнародних торгових шляхів сприяли процвітанню міста в 18-19 століттях як провідного економічного та торговельного центру Лівобережної України.

У Ромнах значно розвивається промисловість. Тут продукують цеглу, м'ясні, молочні та хлібні вироби, одяг, взуття, полотно, устаткування (equipment) для видобутку нафти та газу. В околицях Ромнів є дуже родючі чорноземи, тому Роменщина — потужний сільськогосподарський (agricultural) центр.

Інтенсивно відбувається тут видобуток нафти. Саме в околицях Ромен було вперше добуто нафту в Східній Україні. Звідси надходить 20% загального видобутку нафти в Україні. Але поступово роменські родовища нафти вичерпуються (are being depleted).

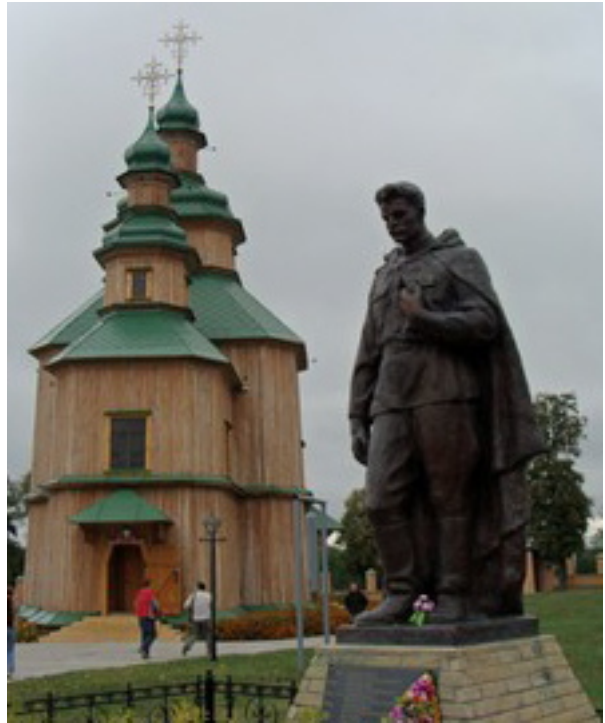
Визначними пам'ятками історії та культури в Ромнах є: Святодухівський собор, Міська дума (old city hall), археологічні пам'ятки. У Ромнах поставлено перший в світі пам'ятник Тарасу Шевченкові, виготовлений Іваном Кавалерідзе, всесвітньо відомим скульптором і кінорежисером, урожинець міста.

Ромни: перший в світі пам'ятник Тарасу Шевченкові

Вознесенська церква

Покровська церква, збудована у 1760-х роках на кошти кошового Січі Петра Калнишевського. Зліва - фотографія оригінальної церкви, яку згодом перевезено в Полтаву; там під час війни згоріла. Зправа - відновлена у Ромнах Покровська церква.

Святодухівський собор

ГЛУХІВ (Сумська область)

Територія сьогоднішнього Глухова була заселена людьми кілька тисяч років тому. Залишки укріплених городищ (fortified towns) скитів/скіфів збереглися неподалік від міста до нашого часу. За княжих часів Глухів був немаловажним містом і мав славу «міцного, неприступного в обороні». Але після упадку княжої української держави місто часто переходило від однієї держави до іншої (татарської, литовської, московської, польської, і знов московської).

Після української революції 1648 року та утворення козацько-гетьманської держави Глухів став центром полку. Внаслідок московської перемоги над гетьманом Мазепою і знищення тодішньої гетьманської столиці — Батурина, столицю гетьманської держави перенесено до Глухова, що положений ближче до Москви. Таким чином, у період від 1708 року по 1764 роки Глухів був столицею гетьманської держави і резиденцією українських гетьманів (Івана Скоропадського, Данила Апостола, Кирила Розумовського).

Глухів став тоді помітним культурним центром, особливо за гетьмана Розумовського у 1740-х та 1750-х роках. При його дворі діяв театр, опера, оркестра, а також музична школа, що готувала співаків та музикантів для Глухова, України і всієї російської імперії. У тій школі здобули початкову музичну освіту видатні композитори світової слави Максим Березовський і Дмитро Бортнянський, уродженці Глухова. Розумовський гарно розбудував місто: поставив палац, театр для опер, школи, церкви, бібліотеки і т.д. Але все те спалилось у пожежі при кінці 18 століття.

Глухів відродився щойно в наступному столітті, коли він став одним із центрів виробництва і торгівлі хліба та цукру для всієї Лівобережної України.

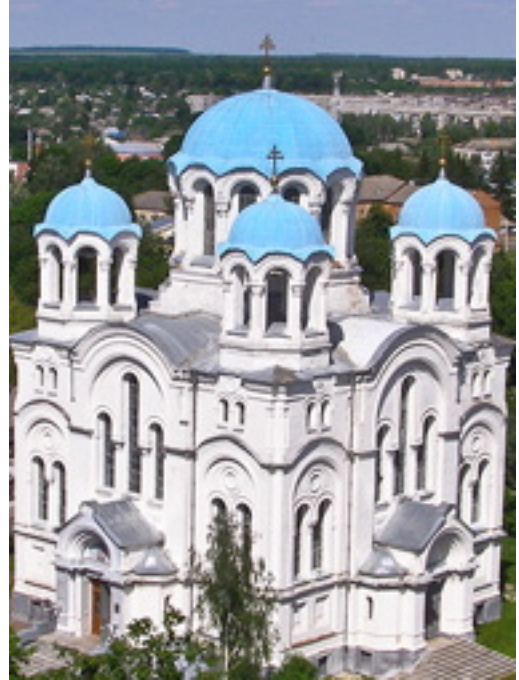
Сьогодні Глухів має 15,000 населення. На місце великих советських заводів з машинобудівництва та виготовлення харчових продуктів постав ряд приватних підприємств малого бізнесу в різноманітних сферах.

У 1992 році Глухів відзначив своє тисячоліття, а в 2008 р. 300 ліття з дня проголошення його столицею гетьманської держави.

Визначними пам'ятками Глухова є: Миколаївська церква, збудована у стилі козацького барокко в 18 столітті (на майдані побіч неї козаки колись вибирали на своїх радах гетьманів України), Анастасіївська церква з 19 ст.), Київська брама — пам'ятка архітектури 18 століття.

Миколаївська церква

Анастасіївська церква

Київська брама

Педагогічний університет ім. Довженка

вид на місто Глухів

КОНОТОП (Сумська область)

Конотоп має 90 тисяч населення. В його околицях археологи віднайшли сліди людських поселень далекої давнини. Але вперше про Конотоп як місто згадується в документах у 1634 році у зв'язку з узгодженням кордонів між Польщею та Московщиною, що сперичались і часто воювали між собою за територіями України. Конотоп підпав під владу Польщі, а решта Слобожанщини забрала собі Москва. Внаслідок революції 1648 року Конотоп став частиною гетьманської української держави.

Конотоп вписаний в реєстр головних подій української історії тим, що під містом відбувся дуже важливий бій. У 1659 році Москва кинула свої війська на Україну, щоб привести її під свою контролю. Свій наступ москалі розпочали облогою Конотопа. Козаки витримали облогу аж поки їм на допомогу прийшов з військом гетьман Виговський. 28 червня відбулась знаменита Конотопська битва, в якій українська армія вщент розгромила московське військо. Полягло 30 тисяч московського війська. Поразка примусила москалів ганебно тікати до Московщини.

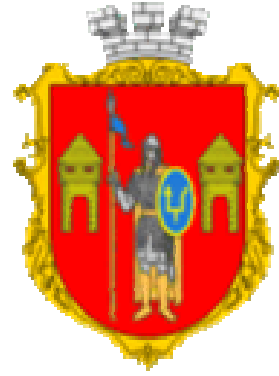

Пам'ятний знак на честь героїчної
оброни Конотопа у 1659 році.

Пам'ятник гетьману Іванові
Виговському

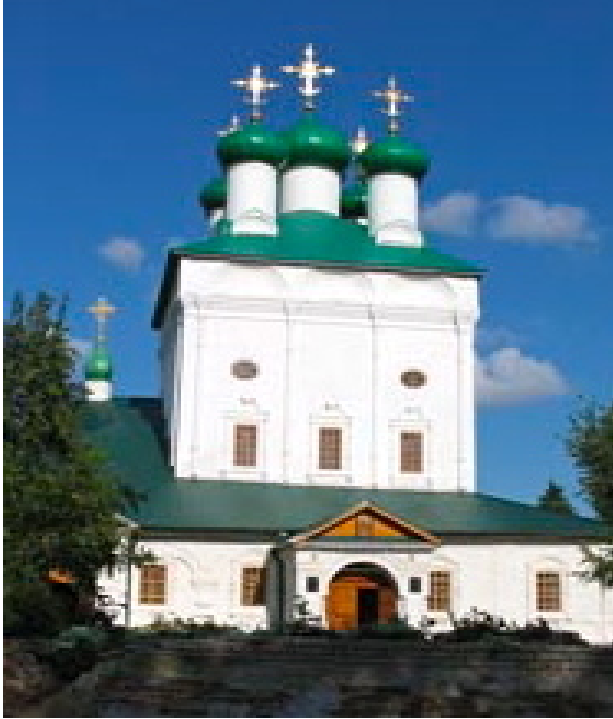
ПУТИВЛЬ (Сумська область)

На території Путивля знайдено сліди поселень ще з 5 тисяч років тому. У княжих часах тут не раз перебували чернігівські князі. Путивль згадуваний у “Слові о полку Ігоревім”, як місцем, де княжна Ярославна очікувала свого чоловіка Ігоря. І тоді, і в наступні століття Путивль був однією з головних фортець по захисту кордонів проти нападів степових орд. Згодом він став великим торговим центром. Сьогодні у місті кілька заводів. Путивль має 17 тисяч населення.

Визначними пам'ятками міста є: церква Миколи Козацького (збудована у стилі козацького барокко в 18 столітті) та Спасо-Преображенський собор (збудована у 17 столітті в стилі тодішніх російської церков).

Церква Миколи Козацького

Спасо-Преображенський собор

Путивль на початку 20 ст.

Технічний інститут

„Круглий двір” в місті Тростянець (Сумська область), побудований у 18 ст. Ця велика овальна будівля уявляла собою ніби маленьку фортецю, але в його дворі містився амфітеатр, в якому проходив цирк і часами театральні спектаклі.